

F. MEERSSCHAUT, *De strafrechtelijke bevoegdheid van gemeenschappen en gewesten*, Brugge, Die Keure, 1999, 51 p.

De gedachte dat strafrecht en strafvordering strikt unitaire rechtsmateries zijn maakt steeds minder opgeld. Na diverse rondes in de staatshervorming hebben de Gemeenschappen en Gewesten een aantal bevoegdheden verworpen op het vlak van milieu, ruimtelijke ordening, landbouw, media, economie en verkeer. Een aannemelijke stelling is dat de deelstaten pas een degelijk beleid kunnen voeren als zij strafsancities aan hun decreten kunnen verbinden en ambtenaren kunnen belasten met de opsporing van overtredingen. De bevoegdheidsverdeling inzake strafrecht en strafvordering is echter een erg gecompliceerde materie, die vatbaar is voor diverse interpretaties. Anders dan in andere federale staten, zoals Duitsland en de Verenigde Staten, is er in België weinig ruimte voor een deelstatelijk strafrecht. Talrijke aspecten van het strafrecht zijn verankerd op het federale niveau, zoals de lijst van straffen, de bevoegdheid van rechtscolleges, het vervolgingsbeleid en de strafuitvoering. De vraag is dan ook of de deelstaten deze federale restricties niet zullen omzeilen door het administratief controlestelsel fors uit te breiden.

In deze beknopte gids geeft F. MEERSSCHAUT een mooi overzicht van de wetteksten en jurisprudentie over de bevoegdheden in het strafrecht. De aandacht gaat hierbij vooral uit naar de residuaire bevoegdheid van de federale staat en naar de mogelijkheid om mits een eensluidend advies van de Ministerraad af te wijken van het klassieke strafrecht, opgenomen in artikel 1-100 Strafwetboek. Daarnaast worden per trefwoord de belangrijkste parlementaire tussenkomsten op een rij gezet. Hierdoor krijgt de lezer een beter inzicht in de achtergrond van het St.-Michielsakkoord, dat tot een beperkte defederalisering van het strafrecht leidde, en in de vage bevoegdheidssfeer van de deelstaten. Het tweede deel bestaat in een commentaar over de verdeling van bevoegdheden. Aan de hand van rechtspraak gaat de auteur na binnen welke grenzen de deelstaten een eigen strafrechtssysteem kunnen ontwikkelen. Dit boek verdient de aandacht van elke jurist die in een oogopslag de staatkundige opbouw van het strafrecht wil ontdekken of die zich wil opwarmen voor een meer gedetailleerde studie over de afbakening van bevoegdheden.

Bart DE SMET

THE EUROPEAN FORUM FOR VICTIM-OFFENDER MEDIATION AND RESTORATIVE JUSTICE (ed.), *Victim-Offender Mediation in Europe. Making restorative justice work*, Leuven, University Press, 2000, 382 p.

Op 15 september 1999 is de Aanbeveling Nr. R(99)19 van de Raad van Europa betreffende Bemiddeling in Strafzaken aangenomen. Deze Aanbeveling werd gedurende ongeveer drie jaar voorbereid door een comité van experts uit

verschillende Europese staten, dat vervolgens grotendeels aan de basis heeft gelegen van het European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice. Eén van de objectieven van dit Europees Forum was de organisatie van een eerste congres in 1999. Dit boek is gebaseerd op dit eerste congres, dat eind oktober 1999 in Leuven heeft plaatsgevonden.

In het eerste deel van het boek komen zes meer theoretische bijdragen aan bod betreffende slachtoffer-dader-bemiddeling en *restorative justice*.

De bijdrage van M. WRIGHT tracht een antwoord te geven op de vraag aan wie *restorative justice* ten goede komt. WRIGHT bespreekt drie punten op het continuüm van de *restorative justice*, met name unilaterale, autoritaire en democratische *restorative justice*. Bij de unilaterale *restorative justice* zijn maatregelen bedoeld om hetzij de dader, hetzij het slachtoffer ten goede te komen. De autoritaire *restorative justice* heeft als kenmerken dat de beslissingen genomen worden door autoriteiten, dat bij het herstel de nadruk eerder op het resultaat dan op het proces wordt gelegd en dat de neiging bestaat om zich meer toe te spitsen op de dader dan op het slachtoffer. Bij democratische *restorative justice* wordt zoveel mogelijk gewerkt in en door de gemeenschap, is het concept van het herstel breder en wordt getracht om zowel aan dader als slachtoffer ten goede te komen. Volgens WRIGHT ontstaan een aantal criteria om te bepalen waar een bepaalde versie van *restorative justice* op het spectrum kan worden gesitueerd.

Vervolgens overloopt hij op welke wijze een voordeel uit *restorative justice* kan worden gehaald door de betrokkenen (slachtoffers, daders en de gemeenschap), de strafrechtsprofessionelen (rechters, openbaar ministerie, politie en maatschappelijke werkers werkzaam binnen justitie) en anderen die een bijdrage leveren in het proces (advocaten van de verdediging, maatschappelijke werkers voor slachtofferhulp en bemiddelaars). Ten slotte vraagt hij zich af welke baat politici zouden kunnen hebben bij *restorative justice*.

In een tweede bijdrage buigt FAGET zich hoofdzakelijk over de vraag van de betrokkenheid van de gemeenschap bij bemiddeling en strafrecht, in een Europees perspectief. Hij benadrukt dat “betrokkenheid van de gemeenschap” een verwarrend begrip is aangezien zowel betrokkenheid als gemeenschap op verschillende wijzen kunnen worden gedefinieerd. Wat “gemeenschap” betreft, verwijst FAGET naar CRAWFORD die de verschillende culturele context in Engeland en Frankrijk aantoont. In Frankrijk wordt bij “gemeenschap” verwezen naar burgerschap, solidariteit en integratie, zodat er een link wordt gelegd naar de rol van de Staat. In Engeland daarentegen is de “gemeenschap” aantrekkelijk vanuit een anti-staatse mentaliteit. De gemeenschap staat er tegenover de Staat die als pejoratief en onder andere als passiviteit en afhankelijkheid creërend wordt beschouwd.

FAGET bestudeert vervolgens de betrokkenheid van de gemeenschap bij het strafrecht in Europa op drie niveaus, met name het politieke, het wettelijk-juridische en het organisatorische. Ten slotte besteedt hij aandacht aan de betrokkenheid van de gemeenschap bij slachtoffer-dader-bemiddeling. FAGET wijst erop dat de gulden middenweg tussen een te grote afstand, waardoor de bemiddelaar niet begrijpt waarrond het conflict draait, en een te grote betrokkenheid, waardoor zijn objectiviteit in het gedrang komt, niet gemakkelijk te vinden is. Tot besluit bespreekt hij twee structurele problemen, zijnde de professionalisering en afhankelijkheidsspiralen, die de impact van de betrokkenheid van de ge-

meenschap beperken. Het eerste betreft de discussie professionelen versus vrijwilligers terwijl het tweede de overname van de strafrechtsideologie door sociale actoren behelst.

De bijdrage van MACKAY tracht een antwoord te geven op de vraag hoe bemiddeling kan worden ontwikkeld en uitgevoerd met respect voor ethische principes en waarbij een degelijke kwaliteit wordt gewaarborgd voor slachtoffers en daders. Volgens MACKAY verdient elke praktijk ethische verantwoording en politieke legitimatie. Vervolgens spitst hij zich toe op de bijdrage van ethiek aan de theorie van *restorative justice*. In dit deel bespreekt hij achtereenvolgens: de relatie tussen recht en moraal; *restorative justice* en strafwet; een herstelgericht model en theorie van justitie; de nood aan een verandering van paradigma in het strafrecht; bestraffing; behoeften, rechten en verantwoordelijkheden en het probleem van de vergiffenis, en bemiddeling en *conferences* als herstelgerichte praktijken. Bij de bespreking van de behoeften, rechten en verantwoordelijkheden benadrukt hij dat *restorative justice* zich dient te rechtvaardigen binnen een tot stand komende rechtspraak over mensenrechten, aangezien internationaal steeds meer wordt aangenomen dat veel recht is gebaseerd op individuele mensenrechten, die afhankelijk zijn van een ethische kijk op de kwaliteit van het leven. Daarna wijst hij erop dat zowel het Ontwerp VN Verklaring van Basisprincipes op het Gebruik van *Restorative Justice* Programma's in Strafzaken (13 april 1999) als de Aanbeveling van de Raad van Europa betreffende Bemiddeling in Strafzaken symbool staan voor de internationale aanvaarding van principes van *restorative justice*, zij het dat er een enorme variatie is in de wijze waarop verschillende staten ze hebben aanvaard en in praktijk omgezet.

Vervolgens stelt MACKAY dat ethische principes kunnen worden omgezet in praktische principes en in dit kader analyseert hij enkele bestaande ethische richtlijnen/deontologische codes voor bemiddelaars en bemiddeling en besluit hij met een overzicht van de principes voor een ethische code in *restorative justice*.

GROENHUIJSEN gaat in zijn bijdrage na welke de wettelijke en procedurele waarborgen zijn bij slachtoffer-dader-bemiddeling aan de hand van experimenten en wetgeving in een aantal Europese staten. Hij wijst erop dat er een precieze definitie van bemiddeling nodig is en geeft de basiselementen voor een dergelijke definitie weer. Vervolgens onderzoekt GROENHUIJSEN de relatie tussen slachtoffer-dader-bemiddeling en het conventionele strafrechtssysteem, waarbij hij drie types van bemiddeling onderscheidt: de slachtoffer-dader-bemiddeling maakt hetzij deel uit van de gewone strafrechtprocedure, ofwel is zij een werkelijk alternatief voor het strafproces, ofwel is zij een bijkomende mogelijkheid die vaak gebruikt wordt nadat het strafproces zijn normale verloop heeft gekend. Daarna bespreekt hij de voordelen van wetgeving betreffende slachtoffer-dader-bemiddeling om vervolgens de inhoud van deze wetgeving weer te geven en aan te tonen dat een aantal problemen en dilemma's zich in deze context snel manifesteren, maar minder snel te beantwoorden zijn. Als voordelen voor de wetgeving ziet hij onder andere: het feit dat wetgeving betere mogelijkheden biedt voor een ruime implementatie van de bemiddeling; de rechtszekerheid, en de mogelijkheid om beslissingen te nemen over de eigenheden van slachtoffer-dader-bemiddeling in de verschillende fasen van de strafrechtsbedeling. Met betrekking tot de inhoud van deze wetgeving legt hij de nadruk op de vrijwillige deelname van dader en slachtoffer aan de bemiddeling. Knelpunten ziet hij on-

der andere op het vlak van de bijstand van een advocaat, het vermoeden van onschuld en het effect van de bemiddeling op de strafrechtelijke beslissing.

In de vijfde bijdrage bespreekt KEMÉNY de beleidsontwikkelingen en het concept van *restorative justice* via bemiddeling. Zij wijst erop dat de idee voor *restorative justice* in Noorwegen geïntroduceerd werd door N. CHRISTIE en dus, in tegenstelling tot een aantal andere staten, volledig seculier is. Verder legt zij in haar bijdrage hoofdzakelijk de Noorse situatie uit, waardoor zij wel enigszins afwijkt van de overige bijdragen in het eerste deel van het boek, die meer theoretisch en grensoverschrijdend zijn georiënteerd.

In de laatste bijdrage in het eerste deel bespreekt WEITEKAMP het onderzoek betreffende slachtoffer-dader-bemiddeling en wijst hij op de behoeften naar de toekomst toe. Hij toont eerst aan dat het *restorative justice* model dominant is geweest gedurende het grootste deel van de menselijke geschiedenis. Vervolgens schetst hij de evolutie naar het actuele strafrecht en wijst op de tekortkomingen hiervan, waarna hij analyseert om welke redenen *restorative justice* is herontdekt. Hij onderzoekt wat wij momenteel weten over slachtoffer-dader-bemiddeling en *restorative justice*. In dit verband verwijst hij naar onderzoek waaruit onder andere blijkt dat het publiek niet erg retributief is; dat de slachtoffers over het algemeen tevreden zijn, en dat *restorative justice* de zaken niet erger maakt voor de daders en deze hierover zeer tevreden zijn. WEITEKAMP wijst echter ook op de tekortkomingen van vele programma's: een onsystematische toepassing; netwidening; een te beperkte toegang voor minderheden en een onproportioneel grote toepassing voor jongeren, primaire delinquenten en vermogensdelicten; de onduidelijkheid betreffende recidive, en kortzichtige evaluaties. Hij geeft aan wat er in de toekomst moet gebeuren om slachtoffer-dader-bemiddeling en *restorative justice* te verbeteren. In dit opzicht wijst hij er onder andere op dat in Europa experimenten nodig zijn betreffende andere vormen van *restorative justice* dan de bemiddeling.

Ten slotte geeft WEITEKAMP aan welk onderzoek in de toekomst wenselijk is betreffende slachtoffer-dader-bemiddeling en *restorative justice*. Het betreft onderzoek op het vlak van de wijze waarop bemiddeling en *restorative justice* kunnen worden uitgebreid; de evaluatie of bemiddeling en *restorative justice* tot betere resultaten leiden dan de traditionele strafrechtsprocedures; recidive; de tevredenheid van slachtoffers, daders en andere betrokkenen; de langetermijneffecten voor voormelde personen; de creatie van gegevensbanken betreffende de verschillende programma's; de praktijk en kwaliteitscontrole.

In het tweede deel van het boek komt de slachtoffer-dader-bemiddeling, zowel voor minderjarigen als voor volwassenen, in acht staten aan bod: Oostenrijk (Pelikan), België (Aertsen), Finland (Iivari), Frankrijk (Jullion), Duitsland (Bannenber), Noorwegen (Paus), Polen (Czarnecka-Dzialuk en Wojcik) en het Verenigd Koninkrijk (Liebmann en Masters). Hierbij wordt uitgegaan van een vergelijkend perspectief. Elke staat volgt bijgevolg hetzelfde schema en behandelt een aantal specifieke thema's: de historische; de wettelijke context; het beleid en de implementatie; het aantal programma's en hun werking; de bemiddelingspraktijk; de zaken voor bemiddeling; evaluatie en onderzoek; uitdagingen, hinderpalen en verwachtingen voor de toekomst.

PETERS, die als promotor is opgetreden in het European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, wijst er in de inleiding van het boek

op dat sedert de jaren tachtig dader-slachtoffer-bemiddeling het daglicht heeft gezien in verschillende Europese staten, maar op dat ogenblik nog weinig steun kreeg van de beleidsmakers en de strafrechtprofessionelen. Pas na een decennium heeft de bemiddeling aan belang gewonnen, krijgt zij wettelijke regelingen en wordt zij niet langer enkel voor minderjarigen toegepast. In het tweede deel van het boek komt dit aan bod wanneer de acht Europese staten gedetailleerd worden besproken. PETERS benadrukt echter dat in tal van andere Europese staten nieuwe initiatieven het daglicht zien en dat het in ieders belang is om uit al deze experimenten te leren.

Mijns inziens biedt het tweede deel van het boek effectief de mogelijkheid om tot een aantal vergelijkingen van de bemiddelingspraktijken in de betrokken staten over te gaan. Het schema en de thema's worden immers vrij goed gerespecteerd en daarenboven wijzen de auteurs, waar nodig, op de beperkingen of nuanceringen betreffende hun gegevens.

In het eerste deel van het boek worden complexe maar uiterst belangrijke theoretische problematieken besproken. Verscheidene auteurs wijzen op het continuüm (gaande van deelluitmakend van het traditionele strafrechtssysteem tot een volwaardig alternatief voor dit systeem) dat bestaat tussen de verschillende benaderingen van de slachtoffer-daderbemiddeling en *restorative justice*, wat aanleiding geeft tot soms tegengestelde, vaak wedijverende standpunten. In de theoretische bijdragen wordt duidelijk gemaakt dat de plaats die wordt ingenomen op dit continuüm bepalend is voor onder andere de (wettelijke) regeling, de basiswaarden, de relevant geachte deelnemers, de bemiddelaar(s) en zijn (hun) deontologie, de toegepaste methoden en het/de te bereiken doel(en) in het kader van slachtoffer-dader-bemiddeling en *restorative justice*.

Eveneens zeer belangrijk is mijns inziens de aandacht die de auteurs schenken aan verschillen in culturele achtergrond tussen de verschillende staten/gemeenschappen die bemiddeling en *restorative justice* toepassen. FAGET's beklemtoning van de vrijwel haaks op elkaar staande betekenissen van "gemeenschap" in de Engelse en Franse traditie, kan in dit opzicht slechts worden toegejuicht. Al te dikwijls hebben discussies en congressen rond *restorative justice* in het verleden immers aanleiding gegeven tot quasi Babylonische spraakverwarring tussen wetenschappers uit deze twee tradities, precies omwille van een andere invulling van de vaak als kernbegrip gehanteerde *community*. Ik sluit mij dus aan bij PETERS die in de inleiding bij dit boek stelt dat het van het grootste belang is om op termijn een gemeenschappelijke taal te ontwikkelen rond *restorative justice*. Volgens mij is de definiëring van *community* hierbinnen een prioriteit teneinde vruchtbare vergelijkingen en discussies in de toekomst mogelijk te maken.

Op de uitnodigingen tot verder onderzoek die de verschillende auteurs, en in het bijzonder WEITEKAMP, formuleren, dienen uiteraard ook Belgische onderzoekers in te gaan, *if we really want to make restorative justice work!*

Veerle VAN GIJSEGEM